

недоліком санітарної служби залишалося недостатнє забезпечення медичним персоналом. До складу Генерального санітарного інспекторату краю у 1932 р. входило 137 лікарів, 6 аптекарів, 181 санітарний агент та 158 дільничних акушерок. Така кількість медичного персоналу не була задовільною, оскільки на деяких санітарних дільницях один лікар припадав на 12 – 17 тис. осіб населення²¹

Незважаючи на серйозні труднощі у функціонуванні системи охорони здоров'я, медперсонал краю продовжували свою роботу, надаючи необхідну медичну допомогу нужденним. Звичайно через малу кількість лікарів та середнього медичного персоналу така допомога надавалася далеко не всім хто її потребував. Медичними кадрами кращі були забезпечені міста, а велика кількість сільського населення у більшій мірі не мала доступу до кваліфікованого медичного обслуговування.

¹ Rusnak, O.V., Stan i problemy funktsionuvannya systemy medyko-sanitarnoho zabezpechennia naselennia Pivnichnoi Bukovyny ta Khotynshchyny u 1918-1940 rr., in "Pytannia istorii Ukrainy. Zb. nauk. prats kafedry istorii Ukrainy Chernivetskoho nats. un-tu im. Yu. Fedkovycha", T. 12, Chernivtsi, Tekhnodruk, 2009. s. 258-263.

² Bezarov, O.T., Do istorii Chernivetskoï akusherskoï shkoly, in "Pytannia istorii, istoriohrafii, dzhereloznavstva ta arkhivoznavstva Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy", Chernivtsi, Vyp. I., 1997, s. 36-40.

³ Kobylianskyi, S.D., Z istorii polohovoho budynku, in "Aktualni pytannia akusherstva i hinekolohii. Zb. tez naukovopraktychnoi konferentsii, prysviachenoï 100-richchiu hinekolohichnoho korpusu ta 85-richchiu miskoho klinichnoho polohovoho budynku № 1", Chernivtsi, 1997, s. 7-8.

⁴ Pascal, V., Serviciul de sanatate pulica in Bucovina 1918-1928, in "Zece ani dela unirea Bucovinei 1918-1928", p. 193-216; Pascal V. Situatia serviciului sanitar al Bucovinei in anul 1921, București, Cultura, 1921, p. 61.

⁵ Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoï oblasti, f. 286 Heneralnyi sanitarnyi inspektorat Bukovyny m. Chernivtsi, op. 2, spr. 20 *Korotki istorychni vidomosti pro zasnuvannia i diialnist likuvalnykh zakladiv*, ark. 80.

⁶ DACHO, f. 290 Chernivetskyi okruzhnyi polohovyi budynok, op. 1, spr. 619 *Svidotstvo pro zakinchennia akusherskoï shkoly*, ark. 4.

⁷ DACHO, f. 290 Chernivetskyi okruzhnyi polohovyi budynok, op. 1, spr. 167 *Rehlament vnutrishnoho rozporiadku akusherskoï shkoly*, ark. 3.

⁸ Безаров, О.Т., *До історії Чернівецької акушерської школи*, с. 38.

⁹ DACHO, f. 290 Chernivetskyi okruzhnyi polohovyi budynok, op. 1, spr. 167 *Rehlament vnutrishnoho rozporiadku akusherskoï shkoly*, ark. 3.

¹⁰ DACHO, f. 286 Heneralnyi sanitarnyi inspektorat Bukovyny m. Chernivtsi, op. 3, spr. 125 *Dopovid Heneralnoho sanitarnoho inspektoratu panu ministru pratsi, okhorony zdorovia ta sotsialnoho zakhystu vid 11 sichnia 1933 roku*, ark. 18.

¹¹ DACHO, f. 286 Heneralnyi sanitarnyi inspektorat Bukovyny m. Chernivtsi, op. 3, spr. 125 *Dopovid Heneralnoho sanitarnoho inspektoratu panu ministru pratsi, okhorony zdorovia ta sotsialnoho zakhystu vid 11 sichnia 1933 roku*, ark. 18.

¹² DACHO, f. 290 Chernivetskyi okruzhnyi polohovyi budynok, op. 1, spr. 260 *Dyrektyvna vkazivka Ministerstva okhorony zdorovia pro vidkryttia akusherskoï shkoly pry heneralnomu sanitarnomu inspektorati*, ark. 1.

¹³ DACHO, f. 290 Chernivetskyi okruzhnyi polohovyi budynok, op. 1, spr. 825 *Umovy pryomu u akushersku shkolu i vnutrishnii rozporiadok dlia uchenyts. 1939 r.*, ark. 6.

¹⁴ DACHO, f. 290 Chernivetskyi okruzhnyi polohovyi budynok, op. 1, spr. 825 *Umovy pryomu u akushersku shkolu i vnutrishnii rozporiadok dlia uchenyts. 1939 r.*, ark. 6.

¹⁵ DACHO, f. 290 Chernivetskyi okruzhnyi polohovyi budynok, op. 2, spr. 180 *Vidomist na vyplatu zarplaty pratsiuuchym u akusherskii shkoli za berezen 1940 r.*, ark. 2.

¹⁶ DACHO, f. 290 Chernivetskyi okruzhnyi polohovyi budynok, op. 1, spr. 830 *Spysok uchenyts akusherskoï shkoly vyznachenykh dlia provedennia kursiv protypovitrianoi oborony*, ark. 1.

¹⁷ DACHO, f. 286 Heneralnyi sanitarnyi inspektorat Bukovyny m. Chernivtsi, op. 2, spr. 19 *Postanova heneralnoho sanitarnoho dyrektora pro stvorennia na terytorii Rumunii shkil medychnykh sester*, ark. 3.

¹⁸ DACHO, f. 286 Heneralnyi sanitarnyi inspektorat Bukovyny m. Chernivtsi, op. 2, spr. 392 *Prohrama III-ho konhresu likariv Rumunii z pytannia borotby z tuberkulozom, shcho vidbuvsia u Yasakh v 1935 r. Povidomlennia Chernivetskoï filii tovarystva "Chervonoï Khresta" pro vidkryttia shkoly dobrovilnykh medsester*, ark. 18.

¹⁹ Botushanskyi, V.M., Huchko, O.I., Na zori borotby za zdorove y tryvale zhyttia (Narysy z istorii stanovlennia i rozvytku systemy okhorony zdorovia na Bukovini v kintsi KhVIII – na pochatku KhKh st.), Chernivtsi, ChNU, 2015, s. 50-54.

²⁰ Pascal, V., *Serviciul de sanatate pulica in Bucovina 1918-1928*, p. 216.

²¹ DACHO, f. 286 Heneralnyi sanitarnyi inspektorat Bukovyny m. Chernivtsi, op. 3, spr. 125 *Dopovid Heneralnoho sanitarnoho inspektoratu panu ministru pratsi, okhorony zdorovia ta sotsialnoho zakhystu vid 11 sichnia 1933 roku*, ark. 18.

УДК 94(477) : (031)

© Степан БОРЧУК
(Івано-Франківськ)

**“УКРАЇНСЬКА ЗАГАЛЬНА
ЕНЦИКЛОПЕДІЯ” 1930-х рр.:
ПІДВАЛИНИ СТВОРЕННЯ
ТА ЇЇ ВИКОНАВЦІ**

У статті розглянуто передумови появи “Української Загальної Енциклопедії”. Охарактеризовано роль національно-культурних інституцій в організації видання, проаналізовано обговорення змістового наповнення проекту енциклопедії в тогочасній українській пресі та листуванні відомих діячів Галичини, показано внесок творців фундаментальної праці в опублікуванні УЗЕ. Автор стверджує, що “Українська Загальна Енциклопедія” стала першим

завершеним українським енциклопедичним виданням модерної епохи й тривалий час залишалася єдиною в цьому роді. Вона стала справжнім культурним досягненням українців, що поставило їх в один ряд з іншими високорозвиненими народами світу, а також була основою для інших енциклопедій, що готувалися спочатку українською діаспорою, а після здобуття Україною незалежності – і для сучасних вчених, які працюють над новими українськими енциклопедіями.

Ключові слова: «Українська Загальна Енциклопедія», енциклопедистика, Наукове товариство імені Т. Шевченка, редактор, редакційна колегія, видавництво, словникове гасло.

S. BORCHUK
(Ivano-Frankivsk)

“UKRAINIAN UNIVERSAL ENCYCLOPEDIA” 1930-s: FOUNDATIONS OF CREATION AND ITS ARTIST

The prerequisites of “Ukrainian Universal Encyclopedia” are examined in the article. The first attempts of its publication after World War failed mainly for financial reasons.

The second time the idea of its own publication of Ukrainian Encyclopedia Galician scientists returned after the resumption of the Scientific Shevchenko Society in the early 1920-s. The role of national cultural institutions is characterized in organizing publication. In the Ukrainian newspaper periodical publication reported about preparation of edition of encyclopedia. It was reported that “UUE” will have about two thousand pages, seventy tables, twenty maps and over five thousand illustrations. The discussion dealt with Ukrainian scientists I. Rakovskiy, M. Rudnytskiy, S. Siropolko, I. Kripyakevych regarding concepts, semantic content and directions of encyclopedia edition. It was pointed out that preparation for writing mottoes of encyclopedia must have apolitical, non-party nature.

First copybook of “Ukrainian Universal Encyclopedia” appeared in 1930. In “Opening remarks” pointed on the great difficulties which the initiators of the project were solving. First it was about the lack of full encyclopedia dictionary of Ukrainian language, specialized encyclopedias of individual scientific disciplines instability of conventional terms. A small volume of encyclopedia is not allowed to hold “as many titles and reviews like this maybe wanted the connoisseurs of isolated areas of knowledge”; it was not easy to follow the proportions of “isolated areas, and even mottoes”. “UUE” had to combine two different tasks – popularity and scientism.

The duties of editor-in-chief’s project took over Ivan Rakovskiy (1874–1949) – an anthropologist and zoologist, teacher, real member of Scientific Shevchenko Society, 1921–1925 – one of the organizers of Lviv secret University and professor of zoology and

anthropology in it. Personal and scientific qualities could help him as soon as possible not only to establish the workflow, and even personally monitor the quality of the material and its compliance with the spirit of a new encyclopedia. He not only managed to solve a large part of the organizational issues, perform his duties as editor of the project, but he also was the author of several articles and mottoes, with different scientific fields.

In preparing of the first volume of “Ukrainian Universal Encyclopedia” was attended by 76 authors. Unfortunately, under the authorship dictionary mottoes were not mentioned, because with few exceptions, we can only speculate, given the specialization of scientific authors.

Work on the publication of the encyclopedia, which had three volumes, lasted five years. During this time, was not only prepared material, but all subscribers received their copies of “UUE”.

Thus, “Ukrainian Universal Encyclopedia” became the first completed of Ukrainian encyclopedias of modern times and remained the only in this way for a long time. She became a real cultural achievement of Ukrainians that put them together with other highly developed nations of the world. “UUE” became the basis for other encyclopedias, which initially prepared Ukrainian diaspora, and after Ukraine gained independence – and for modern scientists who are working on new Ukrainian encyclopedias.

Key words: “Ukrainian Universal Encyclopedia”, entsyklopedistka, Scientific Society of Taras Shevchenko, editor, editorial board, publishing, dictionary motto.

Рішення Ради послів країн Антанти від 14 березня 1923 р. зафіксувало тимчасовий статус західноукраїнських земель у складі Польщі. Втім, денаціоналізаційна й асиміляційна політика II Речі Посполитої щодо її українського населення не була у стані цілком знищити чи опанувати українське національне життя. Серед поважних національних наукових інституцій, які продовжували своє функціонування під польською окупацією, було й Наукове товариство імені Шевченка у Львові (НТШ). Під його грифом друкувалися наукові праці, видавалися “Записки НТШ”, інші наукові збірники. Тривала видавнича справа і у інших осередках. Так, у міжвоєнний час на теренах Галичини діяло близько 50 українських видавництв. Зокрема, другим за потужністю українським видавничим центром була Коломия¹. Саме вона в подальшому й стала “батьківщиною” першої української енциклопедії на західноукраїнських землях.

Мета статті – комплексне дослідження передумов появи “Української Загальної Енциклопедії” (УЗЕ). Її досягнення передбачає:

охарактеризувати роль національно-культурних інституцій в організації видання; проаналізувати обговорення змістового наповнення проекту енциклопедії в тогочасній українській пресі та листуванні відомих діячів Галичини; показати внесок творців фундаментальної праці в опублікуванні УЗЕ.

Не забороняючи видання української літератури у Галичині, польська влада одночасно докладала усіх зусиль до його максимального скорочення. Перепоною до збільшення української наукової літератури ставала не лише цензура, що досить прискіпливо ставилася до непольських текстів, а й відсутність достатнього фінансування проектів. Українські товариства, в тому числі й НТШ, змушені були вдаватися до різних заходів, що могли допомогти виданню: залучення коштів від громадських організацій, передусім кооперативних спілок; організація передплати тощо.

Після Першої світової війни видання Енциклопедії українознавства стало кончею потребою й привертало пильну увагу українських учених, наукових установ і видавців. Перші спроби у цьому напрямку зазнали фіаско переважно з фінансових причин. Зокрема, на другому аркуші зупинилася “Українська енциклопедія”, що її за допомогою З. Кузеля почав складати й друкувати у Вецлярі Б. Лепкий під час свого перебування у Німеччині².

До ідеї видання власної української енциклопедії галицькі вчені повернулися після відновлення роботи Наукового товариства імені Шевченка на початку 1920-х рр. Причин такого інтересу саме в цей час було декілька, передусім, відсутність будь-якого іншого українського енциклопедичного видання, адже всі попередні проекти, здійснювані в Наддніпрянщині, зазнали невдачі, а двотомник “Украинский народ в его прошлом и настоящем” у міжвоєнній Галичині був бібліографічною рідкістю³. По-друге, незважаючи на офіційну цензуру, польське наукове середовище було значно толерантнішим до українців, а наявність місцевих видавничих потужностей робила енциклопедичний проект реальним. Необхідно також зауважити й ту обставину, що більшість галицьких вчених-українців упродовж визвольних змагань 1918–1919 рр. дистанціювалася від політики, а ті, хто все-таки брав у них участь, як проф. Іван Раковський, встигли відбутися покарання й повернутися до активної творчої праці.

Окрім нечисленних учених, потребу в українськомовній енциклопедії, що мала б популяризувати загальнолюдські наукові знання, а головне – містила б інформацію про Україну, її народ, суспільство та історію, розуміли й представники інших освічених суспільних верств: учителі, міські службовці, студентство. Така праця мала б бути зорієнтованою на широкий загал – від інтелігенції та студентів до селян і школярів. Саме потреба української суспільності Галичини спонукала наукову еліту, зосереджену передусім у лавах НТШ, до активної роботи над енциклопедією, котра через свою широку зорієнтованість дістала підназву “Книга знання”.

Однак ініціативу підготовки “Української Загальної Енциклопедії – Книги знання” взяли на себе не українські наукові (НТШ) або освітні (“Просвіта”) установи і не найпотужніша фінансово українська інституція Галичини – Ревізійний Союз Українських Кооператив (РСУК), а кілька провінційних економічних діячів: Василь Микитчук, Микола Слюзар та інші, які 1929 р. заснували видавництво “Українська Загальна Енциклопедія” й фінансували її⁴.

5 листопада 1929 р. у львівському “Ділі” з’явилася повідомлення, що кооператив “Рідна школа” у Львові з початку 1930 р. приступає до видання “Української Загальної Енциклопедії” (“УЗЕ”). Читачів інформували про керівництво проекту й склад його провідних співробітників: “*Начальну редакцію обняв д-р Іван Раковський, при ласкавій співучасті наших найвизначніших учених як члени Всеукраїнської Академії наук: К. Студинський, В. Щурат, Ф. Колесса, М. Возняк; професори університетів: Б. Лепкий, С. Балеї, В. Кубійович, М. Чайківський; члени Українського Наукового Інституту в Берліні: З. Кузеля, Ів. Мірчук; члени Наукового Т-ва ім. Шевченка: В. Дорошенко, Ів. Крип’якевич, Р. Цегельський, С. Людкевич, В. Старосольський, М. Паньчишин, Юр. Полянський; економісти: дир[ектор] [Юліян] Павликовський, д-р К. Коберський; письменники: ред[актор] Ант. Крушельницький, ред. Ф. Федорців, д-р М. Рудницький, ред. М. Голубець та багато інших знавців поодиноких галузей наук*”⁵ (вдїлення у тексті повідомлення. – С. Б.).

Повідомлялося, що “УЗЕ” матиме близько 2 тис. сторінок, 70 таблиць (у тому числі 20 кольорових), 20 географічних карт і понад 5 тис. ілюстрацій, “пояснюючих зміст”. Мета

енциклопедії формулювалася таким чином: “Отся перша українська Книга Знання всеціло охопить усі галузі людського знання, а, перш за все, всі головні відомости про минуле й сучасне нашого народу та про його матеріальну й духову культуру, і тому вона повинна стати необхідною підручною книгою кожного письменного українця. Задля того вона й буде написана так загальнодоступно, що буде зрозумілою кожній грамотній людині”⁶.

Щоби уможливити придбання “УЗЕ” “найширшим кругам нашої суспільности”, вона мала друкуватися щомісячними зшитками (по 4 друк. арк.), яких загалом мало бути 25. Коштував один зшиток 80 американських центів або 7,20 злотих польських. Передплата на енциклопедію приймалася кооперативом “Рідна школа” у Львові й кредитною спілкою “Покутський Союз” у Коломиї⁷.

Оголошення про підготовку видання “УЗЕ” викликало жвавий суспільний інтерес. Так, 6 грудня 1929 р. на нього відгукнувся інженер-лісівник [Богдан] Лучаковський (1900 – 1971), увагу якого привернув склад редакційного комітету видання й непропорційність, на його думку, представлення у ньому окремих ділянок знань: “Найчисленніше є заступлена література, відтак філософія, право, медицина, кооперація (економіка), а натомиць нема в комітеті репрезентантів технічного знання [...]. Таким чином, грозить небезпека, що українська енциклопедія буде односторонньо опрацьована, бо не буде в ній відповідно заступлена найширша ділянка людського знання – техніка. Без фахово і всесторонньо опрацьованої технічної частини енциклопедія не може мати вартости справжньої енциклопедії. З другої сторони, українська суспільність саме найбільше потребує такого наукового видавництва, де можна б найти популярні, а рівночасно фахові відомости з ділянки технічного знання, бо саме з тої ділянки донині є найменше української літератури, доступної для всіх кругів суспільности”⁸.

Дописувач закликав видавців енциклопедії публічно висловитися з цього питання й, у разі слушності зауважень, “доповнити редакцію найвизначнішими представниками технічних наук”⁹.

На критику видавців енциклопедії відгукнувся Головний редактор “УЗЕ”, лист якого, датований 6 грудня, через день оприлюднило “Діло”. У ньому професор Іван Раковський запевнив читачів видання – ймовірних перед-

платників і покупців енциклопедії: “Прохаю ласкаво прийняти до відома, що в нашій енциклопедії технічні науки найдуть якнайбільше місця, а опрацювання тієї частини енциклопедії зволили ласкаво узяти на себе [...] професори Української Технічно-Господарської Академії в Подєбрадах. Провід у цій збірній праці зволив ласкаво перебрати Достойний Ректор тієї Академії Борис Іваницький.

Вважаю своїм обовязком подати це до відома всіх тих, що бажають так само, як і редакція енциклопедії, – щоби цей перший у нас цього роду культурний твір станув на висоті свого завдання”¹⁰.

Дискусію щодо “УЗЕ” на шпальтах “Діл” продовжив член Редакційної колегії видання доктор Михайло Рудницький (1889 – 1975), який у двох подачах 10 – 11 грудня 1929 р. надрукував статтю “Якої нам треба енциклопедії?”¹¹ У властивій йому дещо провокативній манері він поставив низку запитань щодо напрямку й структури енциклопедії, констатувавши насамперед, що визначений її обсяг унеможливує “всякі загальні статті чи огляди”. На його думку, “УЗЕ” мусить відповідати “первісним потребам якнайширшого загалу”, а представників розумової праці – інформувати про “основні факти й поняття з інших ділянок знання”. Водночас М. Рудницький хотів би бачити у енциклопедії й термінологічний словник, і словник синонімів, і словник іншомовних слів: “Наш вік залитий чужими словами і абстрактами. Енциклопедія, що матиме портрети ста відомих нам письменників, королів і гетьманів, а не матиме тисячі чужих слів, якими щодня користуємося без розбору, може називатись як хоче, але не сповнює одного із своїх перших, пекучих завдань”¹².

М. Рудницький закликав до зваженості, лаконічності й аполітичності у подачі інформації про історичних осіб: “Автори історичних і літературних заміток мусять безумовно залишити на боці все те, що переходить межі реєстрації фактів і чисто описової, інформаційно-реферуючої, характеристики. Розумію це так, що замітка про папу, Франца-Йосифа I, Леніна, Петлюру та Скоропадського мусить бути зредагована так, щоби її міг прийняти кожний незалежно від своїх суспільних пересвідчень, а навіть світогляду”. Із цим він пов’язував і потребу дотримання принципу історичної перспективи щодо осіб, які згадуватимуться в “УЗЕ”: “Співробітники

енциклопедії мусять зріктись усяких намагань, щоби випереджувати історію. В останнім виданні французького “Малого Ілюстрованого Лярусса” найбільший філософ сучасности Бергсон має... два рядки. Інші великі сучасники зареєстровані так само суворо і то тільки тоді, коли їхня величина має всі дані, щоби перейти до історії. Можна лякати-ся, чи така стриманість буде прикметна нашим історикам і критикам літератури”¹³.

Один з керівників проекту бачив потенційну загрозу для енциклопедії у ймовірному неконтрольованому розростанні гуманітарної частини “УЗЕ”: “Історично-літературна частина, яка охоплює українознавство, може дуже легко в нашій Енциклопедії стати тим грибом, що розростеться до таких розмірів, що з’їсться весь її фундамент. Придбавши сам виключно історично-літературну освіту, стверджую щораз частіше із жахом, що серед нашої інтелігенції вважають її найціннішою частиною знання й світогляду. Не диво, що це знання й світогляд складені у нас з найбільше поверхових елементів випадкової лектури”¹⁴.

Резюмуючи свої роздуми щодо структури й змісту майбутнього видання, М. Рудницький підсумовував: “Підручна енциклопедія має дати нам якнайбільшу кількість фактів і якнайточніше пояснення якнайбільшої кількості понять. Це книжка, що дає нам змогу оминати помилок у ділянках знання, в яких ми є спеціалістами, і в тих, де ми зовсім незорієнтовані. Її найвищою прикметою [...] – є тільки те, щоби вона сама не мала помилок.

Підручна енциклопедія не може бути книгою, якою ми хотіли би почванитись перед чужинцями, бо це виключене в нинішніх наших умовах: це діло для цілої Академії на роки, при вивінуванні її великими фондами. Вона не повинна бути також для прикраси бібліотеки або столику в салоні. Це має бути, перш за все, перший підручник, необхідний на столі до праці кожного інтелігента, поруч інших його книжок, каламаря і паперу, а тим самим необхідний для кожного, хто хоче стати інтелігентом”¹⁵.

Зауваживши насамкінець, що методика підготовки “УЗЕ” повинна поєднати у собі “працю над словником мови, словником синонімів і словником, зовсім у нас невідомим, на який бракує нам навіть терміну – “*idyes sugguys*”¹⁶”, М. Рудницький закликав до прилюдної участі у дискусії з приводу “Української Загальної Енциклопедії” її Головного

редактора д-ра І. Раковського, який “знає прегарно” засади побудови цього видання й мусить з’ясувати це усім тим, які “хотіли би йому допомогти в його невдячній праці”¹⁷.

На публікації у “Ділі” з приводу видання “УЗЕ” відгукнувся педагог і бібліотекознавець, професор Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова у Празі Степан Сірополко (1872 – 1959), лист якого, датований 29 грудня 1929 р., львівський щоденник надрукував на початку січня 1930 р.¹⁸ Дописувач запитував, чи може українців вдовольнити енциклопедія на півтори тисячі сторінок: “Пригадується чийсь афоризм, що та нація, яка не має свого Брокгавза, не може стояти в ряді культурних націй. Може бути, що цей афоризм є занадто категоричний, але все ж таки він має дещо правди в собі. Отже, треба нам за всяку ціну стреміти до того, щоби мати свого Брокгавза. А поки що будемо вдячні й за той почин, який виявляє кооператива “Рідна школа” у Львові, приступаючи до видання невеличкої української енциклопедії [...]”¹⁹. Степан Онисимович не погоджувався з енциклопедичною програмою М. Рудницького (загальний матеріал, українознавство, словник синонімів, термінологічний словник, словник іншомовних слів): “Нема чого доводити тут, що енциклопедія, розрахована на 1 600 сторінок, не в силі вмістити всього цього матеріалу, який звичайно знаходить собі місце у великих енциклопедіях, бо одні словники [...] можуть заповнити всю енциклопедію, так що поза ними вже не залишиться місця для іншого матеріалу”²⁰.

С. Сірополко вважав нереалістичним і редакційний план поєднання “енциклопедії загального людського знання з енциклопедією українознавства”. Він вважав, що українська енциклопедія тим і повинна відрізнятися від аналогічних видань інших народів, що у ній “з можливою повнотою подаються відомости в галузі українознавства”. Й тому “така українська енциклопедія стане в пригоді не тільки кожному українському інтелігентові, але й чужинцеві, що студіює те чи інше українське питання”. Завершувався лист резюме: “На підставі всіх цих міркувань приходжу до висновку, що українська енциклопедія, видання якої бере на себе кооператива “Рідна школа” у Львові, може бути лише енциклопедією українознавства, а поруч з нею мусить повстати видання невеличкої загальної енциклопедії українською мовою, потребу

якої відчувають широкі кола українського громадянства. Можна бути певним, що успіх цього видання навіть при наших умовах поширення української книжки є забезпечений”²¹.

У ювілейному числі “Діла” від 14 січня 1930 р. (з нагоди 50-ліття часопису) з’явилася стаття І. Крип’якевича, тоді ще співробітника для спеціальних доручень Постійної комісії ВУАН для складання Біографічного словника діячів України. Львівський історик, тоді викладач гімназії у Жовкві, вже з осені 1929 р. брав участь в опрацюванні проекту “УЗЕ” й цією статтею не лише засвідчував свій соборницький менталітет, а й закликав земляків долучитися до написання життєписів західноукраїнських діячів, щоб гідно репрезентувати їх у всеукраїнському Біографічному словнику: “У Всеукраїнській Академії наук в Києві [...] працює Комісія Біографічного словника України, – мета її зібрати життєписи всіх діячів української землі від найвизначніших до найменше відомих, а все-таки заслужених для української культури [...]. Комісія Біографічного словника у своїй праці звертає пильну увагу на західноукраїнські землі, і в цьому наше громадянство повинно б прийти їй з допомогою. Річ це нелегка. Навіть в Галичині, де щоденна преса все подає ювілейні згадки та некрольоги визначніших осіб, де в різних календарях [...] знаходять місце життєписи культурних діячів, – все-таки багато історичних імен залишається без біографій [...]. Не маємо досі словника ні галицьких письменників, ні публіцистів, ні політиків, ні педагогів, ні лікарів [...], – хоч у кожній ділянці знайшлись би імена, достойні пам’яті [...]”.

Завершувалася стаття І. Крип’якевича закликом: “В ювілейний рік “Діла”, котрого півсотні річників є величезною скарбницею історичних матеріалів, треба б подумати про повну колекцію життєписів західноукраїнських діячів, щоби наші ближчі землі знайшли належне місце у всеукраїнському Біографічному словнику”²².

4 лютого 1930 р. у тому ж львівському щоденнику з’явилася перша з трьох частин настановчої статті Головного редактора “УЗЕ” І. Раковського “Яка буде наша перша енциклопедія?”, в якій з’ясовувалася концепція видання, підбивалися підсумки громадського обговорення проекту й висловлювалася подяка його учасникам за пропозиції співробітництва, а також поради й побажання.

Відповідаючи на питання, винесене у заголовок, автор наголосив, що, перш за все, енциклопедія буде “невеличка”: “Інші культурні народи мають такі твори кількадесятьтомові, ми на перший раз мусимо вдоволитися трьома томами [...]. Інші культурні народи мають побіч великих многотомових, такі “малі” енциклопедії, призначені власне до масового поширення. Своїм об’ємом наша перша книга значно перевищатиме недавно видані “малі” енциклопедії Брокгауза, Гердера і Маєра та дорівнювати буде “Малому Лярусови”. Коли для широких мас таких культурних народів як німці й французи вистарчають вповні згадані малі енциклопедії, то і для нашого народу вповні вистарчить поки що наша трьохтомовою книга знання”²³.

Характеризуючи напрям видання, його Головний редактор окреслив, чим “УЗЕ” не може бути й не буде – “ані словником української мови, ані термінологічним словником з усіх ділянок знання, а тим менше словником абстрактних понять та вмовлених ідей”. Такі побажання можна було б висувати лише до багатотомного повного словника української мови, над підготовкою якого працювала ВУАН. Тому І. Раковський наголосив на “загальному” характері енциклопедії: “Відповідно до свого об’єму наша книга знання обніматиме найважливіші дані з усіх ділянок людського знання, з особливим місцем для українознавства та потреб нашого освіченого загалу”²⁴ (виділення у тексті І. Раковського. – С. Б.).

У продовженні статті Головний редактор спростовував заперечення деякими критиками намічених в “УЗЕ” стислих оглядів географії, історії й літератури “найважливіших культурних народів, які дехто вважає навіть неможливими або й безвартісними”. На конкретних прикладах провідних європейських енциклопедій він довів, що “такі коротенькі огляди не лиш можливі, але й конечні”, а тим більше потрібні вони “для нашого народу, і для того в нашій книзі знання вони мусять бути навіть дещо поширені”. Особливо наголосив І. Раковський на потребі об’єктивного висвітлення й суворої понадпартійності викладу матеріалів “УЗЕ”: “Наша перша книга знання призначена для цілого нашого народу, а не для прихильників якогось одного сторонництва чи погляду. Вона мусить бути строго безпартійна, чи радше понадпартійна, бо тільки така може числити на достаточну

кількість покупців. Така безумовна безсторонність мусить бути також вислідком складу її редакційного гуртка [...]. Між співробітниками нашої першої енциклопедії є люди різних партій і різних поглядів, з'єднаних в один згідний гурток спільним гарячим бажанням дати нашій українській суспільності при даних обставинах можливо найліпшу книгу знання. Ясно, що кожний співробітник мусить шанувати погляди і переконання інших своїх товаришів і через те в повіреній собі ділянці мусить придержуватися безумовної предметовості й безсторонності та в кожному поясненні обмежитися тільки до ствердження дійсного стану, нагої правди, без своєї оцінки та без своїх особистих поглядів. Якби припадком котрий із співробітників при найліпшій волі й прогрішився під тим оглядом, тоді при остаточній редакції це мусить бути справлене. Коли наша книга знання має бути для усіх українців, тоді розуміється, що в ній усі події й особи, навіть сучасні, мусять бути описані чи пояснені цілком безпристрасно і безсторонньо так, начебто вони належали вже до давньої минувшини [...]"²⁵.

В останній частині своєї статті І. Раковський відповідав скептикам, які закидали ініціаторам проекту брак досвіду й фахових сил, що наявних сил цілком достатньо для підготовки "Української Загальної Енциклопедії": "Мусимо зважитись видати свою власну енциклопедію, і то не переклад чужої, невідповідної для нас [...]. І коли довкола видання тієї першої нашої енциклопедії згуртувалися люди, що належать до найліпших наших знавців і дослідників поодиноких ділянок людського знання, коли між тими співробітниками є письменники, які довголітньою своєю працею дали вже наглядний доказ, що вміють писати приступно й загальнозрозуміло навіть про найтяжчі наукові питання, коли між ними є також і суспільні діячі, які добре знають сучасний стан нашого народу й його потреби, коли вкінці між ними є й такі, які були співробітниками енциклопедій чужих культурних народів, – то ми можемо сміло приступати до видавання нашої першої книги знання і можемо бути певні, що вона буде культурним ділом, гідним нашого Народу"²⁶.

У квітні 1930 р. з'явився перший зшиток "УЗЕ"²⁷.

Мета створення "Української Загальної Енциклопедії" виразно декларувалася у зверненні до читачів, яке відкривало перший том.

У ньому Редакційна колегія "УЗЕ" наголошувала: "Невпинний розвиток людської культури постійно збільшує людське знання, яке вже давно поширилося до таких розмірів, що його не в силі охопити ніяка людина, не тільки в цілості, але навіть в окремій ділянці.

Та чим людина культурніша, тим більше цікавиться різноманітними проявами життя, тим сильніше відчуває потребу їх розуміти. Заспокоїти цю потребу було віддавна завданням підручних книг знання, де кожний міг знайти необхідні факти та пояснення різних явищ [...]. Такі книги знання – енциклопедії – поширені від віків серед великих культурних народів [...].

Отся перша Українська Загальна Енциклопедія має на меті в 3-х томах дати якомога більшу кількість назв (гасел), що містили б найконечніші відомості про видатних діячів – історичних і сучасних, про важливіші дати, події й місцевості й таке інше, та пояснювали би досягнення в усіх ділянках людського знання. Вона складена на зразок кращих чужих енциклопедій і використала їх методи та джерела"²⁸.

Одночасно Редакційна колегія "УЗЕ" наголошувала, що видання не є переробкою чи компіляцією, а самостійною працею, у якій наголос зроблено на житті українського народу – "вона в першій мірі українська й призначена для українського читача".

У "Вступному слові" згадувалися великі труднощі, які долали ініціатори проекту. Насамперед йшлося про відсутність повного енциклопедичного словника української мови, фахових енциклопедій окремих наукових дисциплін, неусталеність загальноприйнятих термінів. Невеликий обсяг енциклопедії не дозволив умістити "стільки назв і оглядів, як цього, може, бажали би знавці поодиноких ділянок знання"; нелегко було дотримуватися пропорцій при визначенні "поодиноких ділянок, а навіть гасел". "УЗЕ" мала поєднувати два різних завдання – популярність і науковість.

Принцип понадпартійності, задекларований Головним редактором енциклопедії І. Раковським у вищезгаданій статті, також наголошувався у передмові: "Енциклопедія призначена для всіх, а не для одної суспільної класи, партії або гуртка, повинна подавати всі відомості по змозі безсторонньо, без ніякої оцінки та особистого освітлення. Таку об'єктивність, сподіваємося, знайде в цьому творі кожний безсторонній читач"²⁹.

Редколегія зауважувала, що видання енциклопедії – недешева справа: “В інших культурних народів таке діло беруть на себе державні установи або великі засібні накладні. У нас таке видання взяв на себе невеличкий гурток людей, що жертвували все своє майно для здійснення культурної ідеї”. Зазначалося, що перша спроба української енциклопедії “не може бути без помилок та пропусків”. Наголошувалося, що “нинішні виїмкові зовнішні політичні обставини” завадили подати “повний список наших діячів”, як і не було можливості “піддержувати постійних зв’язків із наддніпрянськими земляками, а тим менше рахувати на їх необхідне співробітництво”.

Насамкінець редколегія підсумовувала: “Ми вповні свідомі різних недостач цього твору. При добрій волі прихильних справі читачів, що схотять подати до відома редакції УЗЕ доглянені ними пропуски й неточності, можна буде ці помилки доповнити ще в додатковому випуску”³⁰.

Обов’язки головного редактора проекту взяв на себе Іван Раковський (1874 – 1949) – антрополог і зоолог, педагог, учень Ф. Вовка, дійсний член НТШ (з 1903 р.; 1935 1940, 1947 – 1949 рр. – голова НТШ), 1921 – 1925 рр. – один з організаторів Львівського таємного університету й професор зоології та антропології у ньому³¹. І. Кедрин-Рудницький, один з авторів “УЗЕ”, з пієтетом згадував про нього: “Проф. Іван Раковський, справжній великий учений-природник, але й людина з енциклопедичним знанням, тому ідеальний головний редактор Української Загальної Енциклопедії (так званої Коломийської, у Видавництві Микитюка у Коломії)”³².

Проф. І. Раковський володів широким колом наукових знань і був обізнаним з багатьма науками. Такі особисті й наукові якості могли допомогти йому у найкоротший термін не лише налагодити робочий процес, а навіть особисто контролювати якість матеріалу і його відповідність духу нової енциклопедії. Взагалі рівень творчої активності і працездатності головного редактора “УЗЕ” вражає. Він не лише встигав вирішити значну частину організаційних питань, виконувати свої обов’язки як редактор проекту, а й особисто був автором низки статей та гасел, причому у різних наукових сферах.

Робота над виданням енциклопедії, що склала три томи, тривала п’ять років. За цей час було не лише підготовлено матеріал, а й усі передплатники отримали свої примірники

ки “УЗЕ”. Останнє було важливим чинником, адже нестача зовнішнього фінансування (Наукове товариство імені Шевченка не могло повністю профінансувати проект, оскільки саме перебувало у скруті) вимагала швидкого надходження коштів від читачів. Саме через таку потребу перший том, надрукований у 1930 р., був розісланий передплатникам у вигляді зошитів, без зовнішньої палітурки. Лише у подальшому їм було розіслано також обкладинку різних типів, з пропозицією самостійно переплести книгу. Потрібно сказати, що такі радикальні заходи із залучення коштів, розраховані на свідомість та розуміння читачів, мали певний ефект. Усі примірники були викуплені, й фінансування наступних томів було більш стабільним. Дещо уповільнювала підготовку енциклопедії розпорошеність її структурних частин. Зокрема, редакція містилася у Львові, адміністрація – у Коломії, друкарня – у Станіславі, картотека назв майбутніх статей та значна кількість авторських матеріалів – удома у головного редактора І. Раковського.

Метою енциклопедії було також подати якнайбільше інформації про Україну й український народ. Цю інформацію “УЗЕ” подавала як у формі алфавітних статей (з майже 34 тис. статей проекту близько 8 тис. 23,5 % – майже четверта частина припадали на українознавчі), так і в окремому розділі “Україна”, вміщеному у третьому томі й насиченому ґрунтовними оглядами-монографіями відомих вітчизняних учених³³. Його редактором був Василь Сімович.

Лише у підготовці першого тому “Української Загальної Енциклопедії” взяли участь 76 авторів статей. На жаль, авторство під словниковими гаслами не зазначалося, тому, за нечисленими винятками, можемо лише робити припущення, враховуючи наукову спеціалізацію авторів. Наведемо лише деякі прізвища з зазначенням спеціалізації: археологія – др. Ярослав Пастернак; астрономія – доц., др. Федір Гула; біологічні науки – др. Іван Раковський; буковинські культурні справи – проф. Василь Сімович; ветеринарія – др. Маріан Стахурський; військові справи – полк. Володимир Колоссовський; географія – доценти Мирон Дольницький, Володимир Кубійович, др. Юрій Полянський; геологія – Ю. Полянський; економіка – доц. Іван Кабачків, др. Карло Коберський; етнологія – проф. Зенон Кузеля; Закарпаття – др. Іван Панькевич; історія всесвітня – др. Іван Крип’якевич;

історія культури – проф. Юрій Рудницький; історія України – др. І. Крип'якевич, др. Симон Наріжний, доц. Панас Феденко; історія українських визвольних змагань – сотник Осип Думін, сот. Корній Купченко, редактори Лев Лепкий та Дмитро Паліїв, доц. П. Феденко; історія Української Католицької Церкви – о. др. Гавриїл Костельник, о. др. Ярослав Левицький; історія УПЦ – проф. Василь Біднов; класична старовина – проф. Осип Роздольський; кооперація – др. Карло Коберський; література всесвітня та українська – проф. Леонід Білецький, директор Володимир Дорошенко, проф. Богдан Лепкий, др. М. Рудницький; математика – проф. Микола Чайковський; мистецтво – редактор Михайло Голубець та ін. За ілюстрації та картографію відповідав др. Ігор Федів³⁴.

Отже, розглянувши наведений список, ми можемо побачити не лише загальну кількість співробітників, а й визнати – обсяг роботи, проведений кожним з авторів і передусім редакційною колегією – є титанічним і можливим не лише завдяки їх свідомій та активній громадській позиції, а також величезному бажанню досягти потрібного результату – створити першу українську завершену модерну енциклопедію.

Таким чином, “Українська Загальна Енциклопедія” стала першим завершеним українським енциклопедичним виданням модерної епохи й тривалий час залишалася єдиною в цьому роді. Вона стала справжнім культурним досягненням українців, що поставило їх в один ряд з іншими високорозвиненими народами світу. “УЗЕ” стала основою для інших енциклопедій, що готувалися спочатку українською діаспорою, а після здобуття Україною незалежності – і для сучасних учених, які працюють над новими українськими енциклопедіями.

¹ Savchuk, M., *Vydavnytstvo*, in: “Entsyklopediya Kolomyyshchyny”, Kolomyya, 2000, Zshytok 3, c. 103-104.

² Kuzelya, Z., *Dotepershni ukraïnski entsyklopediyi*, in: “Entsyklopediya ukraïnoznavstva: v 2 t.”, red. prof., d-ra V. Kubyovycha i prof., d-ra Z. Kuzeli., Myunkhen; Nyu-York, 1949, t. 1, c. 10.

³ Shablii, O., *Volodymyr Kubyovych: entsyklopediya zhyt'tya i tvorennya*, Paryzh – Lviv, Feniks; Ukrayinska akademiya drukarstva, 1996, c. 499.

⁴ Kubyovych, V., *Meni 85*, Myunkhen, Molode zhyt'tya, 1985, c. 248.

⁵ *Persha ukraïnska entsyklopediya*, in: “Dilo”, 1929, 5 lystopada, ch. 246, s. 3.

⁶ *Persha ukraïnska entsyklopediya*, in: “Dilo”, 1929, 5 lystopada, ch. 246, s. 3.

⁷ *Persha ukraïnska entsyklopediya*, in: “Dilo”, 1929, 5 lystopada, ch. 246, s. 3.

⁸ Luchakovskyy, inzh. *Zamitky na marginesi vydavnytstva ukraïnskoyi entsyklopediyi*, in: “Dilo”, 1929, 6 hrudnya, Ch. 270, c. 3.

⁹ Luchakovskyy, inzh. *Zamitky na marginesi vydavnytstva ukraïnskoyi entsyklopediyi*, in: “Dilo”, 1929, 6 hrudnya, Ch. 270, c. 3.

¹⁰ Rakovskyy, I., *V spravi “Ukraiïns'koyi Zahalnoyi Entsyklopediyi”*, in: “Dilo”, 1929, 8 hrudnya, Ch. 272, c. 5.

¹¹ Rakovskyy, I., *V spravi “Ukraiïns'koyi Zahalnoyi Entsyklopediyi”*, in: “Dilo”, 1929, 8 hrudnya, Ch. 272, c. 5.

¹² Rakovskyy, I., *V spravi “Ukraiïns'koyi Zahalnoyi Entsyklopediyi”*, in: “Dilo”, 1929, 10 hrudnya, Ch. 272, c. 5.

¹³ Rudnytskyy, M., *Yakoyi nam treba entsyklopediyi?: 2. Z metody pratsi*, in: “Dilo”, 1929, 11 hrudnya, s. 3.

¹⁴ Rudnytskyy, M., *Yakoyi nam treba entsyklopediyi?: 2. Z metody pratsi*, in: “Dilo”, 1929, 11 hrudnya, s. 3.

¹⁵ Rudnytskyy, M., *Yakoyi nam treba entsyklopediyi?: 2. Z metody pratsi*, in: “Dilo”, 1929, 11 hrudnya, s. 3.

¹⁶ Tobto slovnykom “naviyanykh idey” (fr.).

¹⁷ Rudnytskyy, M., *Yakoyi nam treba entsyklopediyi?: 2. Z metody pratsi*, in: “Dilo”, 1929, 11 hrudnya, s. 3.

¹⁸ Siropolko, St., *Shche do pytannya: yakoyi nam treba entsyklopediyi?* in: “Dilo”, 1930, 2 sichnya, ch. 8, s. 4.

¹⁹ Siropolko, St., *Shche do pytannya: yakoyi nam treba entsyklopediyi?* in: “Dilo”, 1930, 2 sichnya, ch. 8, s. 4.

²⁰ Siropolko, St., *Shche do pytannya: yakoyi nam treba entsyklopediyi?* in: “Dilo”, 1930, 2 sichnya, ch. 8, s. 4.

²¹ Siropolko, St., *Shche do pytannya: yakoyi nam treba entsyklopediyi?* in: “Dilo”, 1930, 2 sichnya, ch. 8, s. 4.

²² Kryp'yakevych, I., *Vseukraïns'kyi Biohrafichnyy slovnyk VUAN*, in: “Dilo”, 1930, 14 sichnya, ch. 9, s. 8.

²³ Rakovskyy, I., *Yaka bude nasha persha entsyklopediya?: 1. Potreba i zasoby “Knyhy znannya”* in: “Dilo”, 1930, 4 lyutoho, ch. 26, s. 3.

²⁴ Rakovskyy, I., *Yaka bude nasha persha entsyklopediya?: 1. Potreba i zasoby “Knyhy znannya”* in: “Dilo”, 1930, 4 lyutoho, ch. 26, s. 3.

²⁵ Rakovskyy, I., *Yaka bude nasha persha entsyklopediya?: 2. Istorychna perspektyva y bezstoronnist*, in: “Dilo”, 1930, 6 lyutoho, ch. 28, s. 3-4.

²⁶ Rakovskyy, I., *Yaka bude nasha persha entsyklopediya?: 3. Deyaki sumnyv y yikh rozvyazka*, in: “Dilo”, 1930, 8 lyutoho, ch. 30, s. 3-4.

²⁷ Kuzelya, Z., *Dotepershni ukraiïns'ki entsyklopediyi*, in: “Entsyklopediya ukraïnoznavstva: v 2 t.”, t. 1, s. 10.

²⁸ *Redaktsiyna kolyehiya UZE. Vstupne slovo*, in: “Ukraiïnska Zahalna Entsyklopediya: Knyha znannya: V 3 t.”, red. I. Rakovskoho, Lviv-Stanyslaviv-Kolomyya, 1930, t. 1:A-Zh, s. I.

²⁹ *Redaktsiyna kolyehiya UZE. Vstupne slovo*, in: “Ukraiïnska Zahalna Entsyklopediya: Knyha znannya: V 3 t.”, red. I. Rakovskoho, Lviv-Stanyslaviv-Kolomyya, 1930, t. 1:A-Zh, s. I.

³⁰ *Redaktsiyna kolyehiya UZE. Vstupne slovo*, in: “Ukraiïnska Zahalna Entsyklopediya: Knyha znannya: V 3 t.”, red. I. Rakovskoho, Lviv-Stanyslaviv-Kolomyya, 1930, t. 1:A-Zh, s. II.

³¹ *Dokladnishe pro noho dyv.: Holovatskyy, I., Ivan Rakovskyy. 1874-1949: zhyt'tyepysno-bibliohrafichnyy narys*, Lviv, 2004, 234 s.

³² Kedryn, I., *Zhyt'tya – podiyi – lyudy: Spomyny i komentari*, Nyu-York, Chervona Kalyna, 1976, c. 316.

³³ *Ukrayina*, in: “UZE”, t. 3, st. 361-1000.

³⁴ *Dyv.: Spivrobotnyky 1-ho tomu*, in: “UZE”, t. 1, s. VI.

УДК 94(477+438)“1991/2010”

© Юля КЛЮЧУК
(Луцьк)**ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ
МІЖНАЦІОНАЛЬНЕ ПОРОЗУМІННЯ
ТА ПРИМИРЕННЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ
ВЗАЄМИН ПРЕЗИДЕНТІВ
(1991 – 2010 рр.)**

У статті розкривається довготривалий процес польсько-українського порозуміння та примирення через безпосередній вплив на нього Президентів Республіки Польща та України. Акцент робиться на міжособистісних зустрічах Президентів, де неодноразово окремим питанням виділялося міжнаціональне примирення поляків та українців. Практична реалізація цього курсу полягала у створенні єдиної стратегії для Польщі й України, підписанні спільних президентських заяв та звернень, а також відкритті польсько-українських пам'ятних місць єднання.

Ключові слова: Республіка Польща, Україна, Президенти, порозуміння, примирення, міждержавні відносини.

Y. KLYUCHUK
(Lutsk)**POLISH-UKRAINIAN INTER-
ETHNIC UNDERSTANDING AND
RECONCILIATION THROUGH
PRESIDENTS RELATIONSHIPS
(1991 – 2010)**

The article analyzed long and difficult process of Polish-Ukrainian understanding and reconciliation through influence of the Presidents of the Republic of Poland and Ukraine. Major focus on interpersonal meetings of the Presidents, which repeatedly separate issue stood out for interethnic reconciliation of poles and Ukrainians. Practical implementation of this course was to create a unified strategy for Poland and Ukraine signed a joint presidential statements and addresses, as well as open Polish-Ukrainian memorial places unity. Lech Walesa and Leonid Kravchuk began the process of dispelling stereotypes and the beginning of the good-neighborly partnership. However, the greatest contribution to inter-ethnic harmony and reconciliation was made by the Presidents Kwasniewski and Leonid Kuchma, the cadence of which almost coincide in time. A significant number of interpersonal meetings between the Presidents is an example of a willingness to take the initiative and responsibility to be constructive in the resolution of complex problems inherited from the long shared history of Poland and Ukraine. Lech Kaczynski and Victor Yushchenko continued the chosen course predecessors, opening a joint monuments, thus honoring the memory of the innocent killed and tortured poles and Ukrainians

Keywords: Poland, Ukraine, President, understanding, reconciliation, inter-state relations.

Постановка наукової проблеми та її значення. Республіка Польща та Україна тісно пов'язані між собою не лише різноплановою міждержавною співпрацею, але й тривалою спільною історією, а тому мають чимало проблемних, досі не вирішених гострих питань. ХХ століття стало випробуванням для польсько-українських відносин через значну кількість взаємних образ та злочинів, можливість вирішення яких з'явилася лише з моменту проголошення незалежності Польщі та України. Роль Президентів у цьому питанні переоцінити важко, оскільки теоретичну і практичну реалізацію обраного курсу повністю контролювали очільники держав. А тому, досягнення повного порозуміння і єднання поляків та українців, задля будівництва демократичних суспільств європейського зразка, стало одним із найважливіших питань кінця 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. у польсько-українських відносинах.

Аналіз останніх досліджень Питання польсько-українського порозуміння та примирення часто стає об'єктом досліджень як фахових науковців, так і журналістів, політиків, міжнародників. Важливими для нашого дослідження стали повідомлення урядових газет, де висвітлюються абсолютно усі контакти очільників Польщі та України, підписані ними документи та спільні дії на шляху міжнаціонального порозуміння. Проте замітки у державних друкованих засобах масової інформації (зокрема у газеті “Урядовий кур'єр” та “Дзеркало тижня”) констатують лише певні факти, але не аналізують та не підсумовують їхнього історичного значення.

Науковці розглядають цю проблему різнопланово, намагаючись виокремити причини, особливості перебігу та результати цього процесу. У нашій науковій розвідці проаналізовано праці таких дослідників як С. Кульчицький¹, В. Литвин², Б. Осадчук³, А. Потіха⁴, Т. Силіна⁵, М. Сорока⁶. Однак перелічені особи частково применшують або ж недостатньо відображають роль Президентів у питанні польсько-українського примирення. Тому висвітлена цими інформація дослідниками стосується лише частково задекларованої теми, а запропонована стаття містить елементи наукової новизни, оскільки розглядає проблему кризь призму особистісних зв'язків.

Метою статті є аналіз польсько-українського міжнаціонального порозуміння та примирення у 1991 – 2010 рр. через призму